

УДК 336.143

DOI: 10.25140/2411-5215-2018-2(14)-7-12

*Тетяна Васильєва, Олексій Захаркін, Людмила Захаркіна***НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ¹***Татьяна Васильева, Алексей Захаркин, Людмила Захаркина***НАПРАВЛЕНИЯ ТРАНСФОРМАЦИИ БЮДЖЕТНОЙ ПОЛИТИКИ В
КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ***Tetyana Vasilyeva, Oleksii Zakharkin, Liudmyla Zakharkina***DIRECTIONS OF TRANSFORMATION OF BUDGETARY POLICY
IN THE CONTEXT OF PROVISION OF FINANCIAL SECURITY OF UKRAINE**

У статті проведено аналіз та оцінювання індикаторів бюджетної безпеки України за 2016-2017 рр. як основної складової фінансової безпеки. Визначено головні бюджетні загрози в цей період та фактори, які їх зумовлювали. Надані пропозиції щодо трансформації бюджетної політики, зокрема, щодо ефективності обслуговування бюджетного боргу. Удосконалення бюджетної політики запропоновано здійснювати в невід'ємному поєднанні з удосконаленням податкової політики, трансформацією її фіскального характеру, орієнтацією її регулюючої функції на сталі економічне зростання, що сприятиме зростанню економічної активності суб'єктів господарювання і відповідно до зростання ВВП, що в комплексі дасть змогу знизити дефіцит бюджету.

Ключові слова: бюджетна політика; фінансова безпека держави; бюджетна безпека держави; державний борг; дефіцит бюджету.

Табл.: 3. Бібл.: 13.

В статье проведен анализ и оценка индикаторов бюджетной безопасности Украины за 2016-2017 гг. как основной составляющей финансовой безопасности. Определены главные бюджетные угрозы в этот период и факторы, которые их обуславливали. Представлены предложения по трансформации бюджетной политики, в частности, по эффективности обслуживания бюджетного долга. Совершенствование бюджетной политики предложено осуществлять в неотъемлемом сочетании с совершенствованием налоговой политики, трансформацией ее фискального характера, ориентацией ее регулирующей функции на устойчивый экономический рост, что будет способствовать росту экономической активности субъектов хозяйствования и соответственно росту ВВП, что в комплексе позволит снизить дефицит бюджета.

Ключевые слова: бюджетная политика; финансовая безопасность государства; бюджетная безопасность государства; государственный долг; дефицит бюджета.

Табл.: 3. Библ.: 13.

The article analyzes and evaluates the indicators of budgetary security of Ukraine for 2016-2017 as the main component of financial security. The main budget threats during this period and the factors that caused them were determined. Suggestions on the transformation of fiscal policy, in particular on the efficiency of budget debt servicing were provided. It is proposed to improve the budget policy in an inextricable combination with improvement of tax policy, transformation of its fiscal nature, orientation of its regulatory function to sustainable economic growth, which will contribute to growth of economic activity of economic entities and, accordingly, growth of GDP, which in complex will enable to reduce the deficit of budget.

Keywords: budget policy; financial security of the state; budget security of the state; public debt; budget deficit.

Table: 3. References: 13.

JEL Classification: P43, H61, H30

Постановка проблеми. Фінансова безпека – це стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни [1]. Однією зі складових фінансової безпеки є бюджетна безпека, яка, у свою чергу, безпосередньо залежить від бюджетної політики, що відіграла та відіграє ключову роль у досягненні стратегічних соціально-економічних пріоритетів держави. В умовах, коли проблема забезпечення економічної безпеки України не тільки залишається актуальною, а і продовжує набирати розвитку, показники бюджету є саме тими індикаторами, які передусім характеризують рівень фінансової стійкості держави. Згідно з Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [1], серед

¹ Виконано в межах науково-дослідної теми № 0117U003922 «Інноваційні драйвери національної економічної безпеки: структурне моделювання та прогнозування».

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

усіх субіндексів інтегрального індексу економічної безпеки фінансова безпека має найбільшу питому вагу (ваговий коефіцієнт – 0,1294). Серед індикаторів фінансової безпеки, у свою чергу, найбільшу питому вагу має саме бюджетна безпека (ваговий коефіцієнт – 0,2023). Показники саме бюджетної безпеки відображають ту бюджетну політику, яка здійснювалася в Україні. Отже, у сьогоднішніх умовах нестабільного економічного стану залишається проблема пошуку дієвих напрямів трансформації бюджетної політики як інструменту забезпечення фінансової безпеки, які будуть відповідати сучасним вимогам розвитку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування та удосконалення бюджетної політики як інструменту забезпечення фінансової безпеки з різних сторін розглядаються у працях українських та закордонних науковців. На думку Л. В. Лисяк та М. О. Журавель [2], у забезпеченні фінансової безпеки підвищена роль належить саме бюджетній політиці, адже остання оперує значною кількістю інструментів та важелів. У дослідженні Н. І. Богомолової [3] опрацьовано питання ефективності бюджетної політики в системі фінансової безпеки держави. Визначено, що значний вплив на ефективність бюджетної політики спричиняє податкова система держави. Зазначено, що важливим фактором ефективності бюджетної політики є також раціональність управління державним боргом. Так, управління державним боргом як ключовий фактор ефективності бюджетної політики ґрунтується на гармонізації засад боргової та грошово-кредитної політики, своєчасному виконанні зобов'язань за державним боргом; наданні переваги кредитам із фіксованою відсотковою ставкою; забезпеченні умов для належного функціонування внутрішнього фінансового ринку тощо. Питання бюджетної безпеки як критерію оцінки бюджетної політики розглядається в праці Ю. П. Постоленко [4]. Учений порушує питання бюджетної розбалансованості в умовах демократичної моделі бюджетного процесу в Україні, що не може бути вирішена виключно за рахунок економічних механізмів, адже у своїй основі має й політичну складову. Аналіз бюджетної безпеки також розглядають у своїй праці О. Є. Дахнова, Т. Є. Городецька [5], які комплексно підходять до вирішення цього питання. О. А. Біттер, Л. Д. Чалапко, І. І. Кобзарук [6] у своїй праці розглядають проблему вдосконалення управління державним боргом України, адже ефективна боргова політика може підвищити рівень боргової безпеки, дасть змогу знизити розмір дефіциту державного бюджету та сприяти економічній міцності країни.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження та аналіз формування бюджетної політики України є достатньо складним та багатостороннім процесом. Незважаючи на значну кількість наукових напрацювань у цьому напрямку, сучасний соціально-економічний розвиток України вимагає пошуку нових підходів як до формування дохідної бази бюджету держави, так і до використання державних фінансових ресурсів, підвищення ефективності державних інвестицій у економіку, узгодження загальнодержавних і місцевих інтересів у сфері міжбюджетних відносин, регулювання державного боргу та забезпечення соціальної справедливості при перерозподілі національного доходу.

Метою статті є аналіз та оцінка бюджетної безпеки за 2016-2017 рр. і розробка рекомендацій щодо трансформації бюджетної політики в контексті забезпечення бюджетної безпеки як ключової складової фінансової безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Бюджетна політика є багатоаспектним процесом, який вміщує в себе сукупність форм, методів і напрямів впливу державних органів влади та місцевого самоврядування на бюджетні відносини для ефективного функціонування та подальшого розвитку бюджетної системи. Тому й оцінка бюджетної безпеки вимагає комплексного підходу, що має враховувати різні аспекти такої політики. Для

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

оцінки ефективності бюджетної політики з позиції забезпечення бюджетної безпеки є певні напрацювання, що базуються на визначенні певних показників або індикаторів. Так, відповідно до [1] стан економічної безпеки держави можна оцінити за допомогою системи індикаторів, серед яких є індикатори-стимулятори, збільшення яких є позитивним фактором, індикатори-дестимулятори, збільшення яких є негативним фактором, та індикатори змішаного типу, які до певного значення є стимуляторами, а в разі подальшого збільшення перетворюються на дестимулятори. Щодо бюджетної безпеки, то згідно з вищезгаданою Методикою вона оцінюється за чотирма індикаторами:

I_1 – відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, %;

I_2 – дефіцит/профіцит бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління, % до ВВП;

I_3 – рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %;

I_4 – відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету, %.

Індикатори $I_1 - I_3$ є змішаними показниками. Індикатор I_4 є дестимулятором. У табл. 1 узагальнено характеристичні значення індикаторів, які визначають рівень безпеки, та їхню питому вагу в загальному інтегральному показнику бюджетної безпеки. Діапазон характеристичних значень індикаторів вимірюється від 0 до 1 (або від 0 до 100 відсотків) та ділиться на п'ять інтервалів від абсолютно небезпечного рівня (y_0) до оптимального рівня безпеки та за якого рівень безпеки дорівнює 1 ($y_{оп}$): [y_0 , Укрит), [Укрит, Унебезп), [Унебезп, Унездв), [Унездв, Уздв), [Уздв, Уопт].

Таблиця 1

Індикатори рівня бюджетної безпеки

Індикатор	Тип індикатора	Вага	Характеристичні значення індикатора					
			y_0 (0)	Укрит (0,2)	Унебезп (0,4)	Унездв (0,6)	Уздв (0,8)	Уоп (1)
I_1	дестимулятор	0,2671	<-6	≤-5...-6	≤-4...-5	≤-3...-4	≤-2...-3	>-2
	стимулятор		>10	≥8...10	≥6...8	≥5...6	≥3...5	0
I_2	дестимулятор	0,2482	>5	≥3...5	≥2...3	≥1...2	≥0...1	0
	стимулятор		<-3	≤-2...-3	<-1...-2	≤-1	≤-1	0
I_3	дестимулятор	0,2203	>37	<35...37	<33...35	<30...33	<30...28	<28
	стимулятор		<18	>18...20	>19...20	>20...23	>23...25	>25
I_4	дестимулятор	0,2644	>16	≥13...16	≥10...13	≥7...10	≥6...7	<6

Джерело: складено авторами на основі [1].

У результаті проведеного дослідження на основі статистичних даних (табл. 2) було розраховано індикатори бюджетної безпеки України у 2016 та 2017 рр. (табл. 3).

Таблиця 2

Показники, для розрахунку рівня бюджетної безпеки

млн грн

Показники	2016	2017
Дефіцит державного бюджету	-70 130,2	-47 849,6
Дефіцит сектору загальнодержавного управління	-51 668,8	-37 573,9
Дефіцит зведеного бюджету	-54 682,6	-42 093,8
Доходи зведеного бюджету	616 283,2	793 265,0
Обслуговування державного боргу	95 350,8	110 456,1
Погашення державного боргу	111 410,0	363 501,3
Доходи державного бюджету	616 283,2	793 265,0
ВВП	2 383 182	2 982 920

Джерело: складено авторами на основі [7; 8; 9; 10; 11].

Таблиця 3

Індикатори рівня бюджетної безпеки України за 2016–2017 рр.

Індикатор	2016			2017		
	Значення			Значення		
	фактичне, %	характеристичне	з урахуванням ваги	фактичне, %	характеристичне	з урахуванням ваги
I ₁	-2,94	0,8	0,21368	-1,60	1	0,2671
I ₂	0,12	0,8	0,19856	0,15	0,8	0,19856
I ₃	32,84	0,6	0,13218	34,09	0,4	0,08812
I ₄	33,55	0	0	60,75	0	0
<i>Сума</i>	-	-	0,54442 (54,44 %)	-	-	0,55378 (55,378 %)

Джерело: розраховано авторами.

Проведені розрахунки свідчать, що серед 4 індикаторів індикатор 4 (I₄) «Частка обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету» є головною бюджетною загрозою.

Таким чином, першочерговим напрямом трансформації бюджетної політики є раціональність управління державним боргом. Так, граничний рівень державного та гарантованого державою боргу за Бюджетним кодексом України становить 60 % від ВВП. Науковці неодноразово наголошують на тому, що потрібно «... скоротити його нижче за цю межу безпеки, адже значна частина боргу, номінована в іноземній валюті, та висока залежність від сировинних ринків суттєво збільшують валютні ризики. Для цього на фінансування дефіциту та погашення боргів слід спрямовувати всі нерегулярні доходи (не лише приватизаційні, а й надходження на кшталт конфіскованих коштів), замість фінансувати поточні видатки. У майбутньому це окупиться зменшенням ризиків та зниженням витрат на виплату відсотків за боргами. Але, на жаль, уряд та Верховна Рада діють інакше. У 2017 році несподівані доходи, тобто гроші від спецконфіскації, які могли би стати джерелом фінансування дефіциту бюджету, були розподілені як звичайні доходи. У бюджеті 2018 року гроші від спецконфіскації знову зараховуються у доходи бюджету» [12, с. 9].

Наступний індикатор бюджетної безпеки, який погіршився у 2017 р., – це (I₃) «Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет». Це пов'язано з тим, що темпи приросту ВВП відстають від темпів зростання доходів зведеного бюджету. Такі диспропорції пояснюються як макроекономічною ситуацією країни, так і фіскальною спрямованістю податкової політики. Так, доходи зведеного бюджету починаючи з 2011 р. становлять більше як 80 % з податкових надходжень. У свою чергу, у структурі податкових надходжень переважають непрямі податки (ПДВ – 37–40 %, акцизний податок – 10–12 %, ввізне мито – близько 3–5 %). Це зумовлює зростання рівня цін, що скорочує рівень споживання, а відповідно і сукупний попит, що знову ж таки спричиняє скорочення ВВП.

Аналіз податкового рейтингу «Paying Taxes 2018» показав, що в Україні у 2017 р. згідно з законодавством відбулися значні податкові реформи, що позначилося підняттям України з 84-го до 43-го місця (+41 позиція) [13, с. 85–99]. Основні фактори такого стрибка: суттєве зменшення ставки з 51,9 % у 2017 р. до 37,8 % у 2018 р. (на 14,1 %) та скорочення часу на сплату податків на 28 годин (з 356 год у 2017 р. до 328 год у 2018 р.). Основний фактор, що вплинув на зниження ставки оподаткування, – це анонсована заміна податку на прибуток підприємств податком на виведений капітал та введення його в дію з 1 січня 2018 р. Але як показав час, нині це рішення «заморожене», що ще раз підтверджує невизначеність податкового середовища в Україні, його постійну нестабільність та мінливість, переважаючий фіскальний характер податкової політики.

Висновки і пропозиції. Проведене дослідження стану бюджетної безпеки України у 2016–2017 рр. показує, що: 1) рівень бюджетної безпеки у 2016 та 2017 роках, оцінений відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

України [1], є небезпечним. Відповідно, бюджетна політика в ці роки була неефективною; 2) бюджетна політика на сьогодні має трансформуватися в двох напрямках: а) активне системне управління державним боргом не за інерцією, а з виділенням цільових таргетів; б) стабілізація податкової політики, трансформація її фіскального характеру, орієнтація її регулюючої функції на стале економічне зростання, що сприятиме зростанню економічної активності суб'єктів господарювання і відповідно до зростання ВВП.

Також можна сформулювати пропозиції щодо вдосконалення методики оцінки бюджетної безпеки. На наш погляд, у діючій системі індикаторів не представлено індикаторів, що враховували б сучасні аспекти децентралізаційних процесів, які є ключовим у системі формування сучасних місцевих фінансів. У цьому контексті доцільно сфокусувати подальші дослідження на визначенні стану бюджетної безпеки окремих регіонів, що дасть змогу більш об'єктивно сформулювати загальну картину стану фінансової безпеки України.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=08U1H409F0>.
2. Лисяк Л. В., Журавель М. О. Бюджетна політика як інструмент забезпечення фінансової безпеки України. *Modern economics*. 2018. № 9. С. 53-59. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/9-2018/lysiak.pdf>.
3. Богомолова Н. І. Ефективність бюджетної політики в системі фінансової безпеки держави. *Ефективна економіка*. 2011. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_11_3.
4. Постолєнко Ю. П. Бюджетна безпека як ключова складова фінансової та економічної безпеки. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2011. Вип. 3. С. 121-126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2011_3_20.
5. Дахнова О. Є., Городецька Т. Є. Оцінка стану бюджетної безпеки України. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2018. № 1 (4). С. 345–352.
6. Бітгер О. А., Чалапко Л. Д., Кобзарук І. І. Актуальні проблеми дослідження державного боргу України та пропозиція заходів з управління ним. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*. 2016. Вип. 16 (1). С. 22-26. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_16/1/6.pdf.
7. Валовий внутрішній продукт України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp>.
8. Виконання державного бюджету України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/2017>.
9. Зведений бюджет України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons>.
10. Інформація про здійснені операції з управління державним боргом. URL: http://www.treasury.gov.ua/main/uk/publish/category?cat_id=23605&page=1.
11. Операції сектору загального державного управління. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/imf/arhiv/oszdu_u.htm.
12. Руда Ю., Піонтківська І. Бюджет-2018: розвиток за інерцією. Експрес-аналіз. URL: https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2018/01/budget-2018_flash.pdf.
13. Paying Taxes 2018. The World Bank /IFC, Washington, 2017. URL: https://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/pwc_paying_taxes_2018_full_report.pdf.

References

1. Pro zatverdzhennia Metodychnykh rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [On Approval of guidelines for the calculation of economic security of Ukraine]. № 1277 (dated October 29, 2013). Retrieved from <http://consultant.parus.ua/?doc=08U1H409F0>.
2. Lysiak, L. & Zhuravel, M. (2018). Biudzhethna polityka yak instrument zabezpechennia finansovoi bezpeky Ukrainy [Budget policy as an instrument for financial security of Ukraine]. *Modern economics*, 9, 53-59. Retrieved from <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/9-2018/lysiak.pdf>.
3. Bohomolova, N. I. (2011). Efektyvnist biudzhethnoi polityky v systemi finansovoi bezpeky derzhavy [Effectiveness of fiscal policy in the system of financial security of the state]. *Efektyvna ekonomika – Effective economy*, 11. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_11_3.
4. Postolenko, Yu. P. (2011). Biudzhethna bezpeka yak kliuchova skladova finansovoi ta ekonomichnoi bezpeky [Budget security as a key component of financial and economic security].

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen – Socio-Economic Research Bulletin, 3, 121–126. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2011_3_20.

5. Dakhnova, O. E. & Gorodetska T. E. (2018). Otsinka stanu biudzhethnoi bezpeky Ukrainy [Estimate of the state of budget safety of Ukraine]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky – Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 1 (4), 345-352 [in Ukrainian].

6. Bitter, O. A., Chalapko, L. D., & Kobzaruk, I. I. (2016). Aktualni problemy doslidzhennia derzhavnoho borhu Ukrainy ta propozytsiia zakhodiv z upravlinnia nym [Actual problems of public debt research in Ukraine and proposing measures to manage it]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Ser.: Ekonomichni nauky – Scientific Journal of Kherson State University. Series: Economic Sciences*, 16 (1), 22–26. Retrieved from http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_16/1/6.pdf.

7. Valovyi vnutrishnii produkt Ukrainy [Gross domestic product] (2018). Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp>.

8. Vykonannia derzhavnoho biudzhetu Ukrainy [Fulfillment of the state budget of Ukraine]. Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/2017>.

9. Zvedenyi biudzheth Ukrainy [Consolidated Budget of Ukraine]. Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons>.

10. Informatsiia pro zdiisneni operatsii z upravlinnia derzhavnym borhom [Information on fulfillment of public debt management operations]. Retrieved from http://www.treasury.gov.ua/main/uk/publish/category?cat_id=23605&page=1.

11. Operatsii sektoru zahalnoho derzhavnoho upravlinnia [Operations in the general state sector]. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/imf/arhiv/oszdu_u.htm.

12. Ruda, Yu. & Piontkivska, I. (2018). *Biudzheth-2018: rozvytok za inertiieiu. Ekspres-analiz [Budget 2018: development by inertia. Express analysis]*. Retrieved from https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2018/01/budget-2018_flash.pdf.

13. Paying Taxes 2018 (2017). The World Bank /IFC, Washington. Retrieved from https://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/pwc_paying_taxes_2018_full_report.pdf.

Васильєва Тетяна Анатоліївна – доктор економічних наук, професор, директор навчально-наукового інституту фінансів, економіки та менеджменту імені Олега Балацького, Сумський державний університет (вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна).

Васильєва Татьяна Анатольевна – доктор економічних наук, професор, директор учебно-научного інституту фінансів, економіки та менеджменту імені Олега Балацького, Сумський державний університет (вул. Римського-Корсакова, 2, г. Суми, 40007, Україна).

Vasilyeva Tetyana – Doctor of Economic Sciences, Professor, Director of Oleg Balatskyi Academic and Research Institute of Finance, Economics and Management, Sumy State University (2 Rymskogo-Korsakova Str., 40007 Sumy, Ukraine).

E-mail: tavasilyeva@fem.sumdu.edu.ua

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57202816090>

ResearcherID: K-5592-2018

Захаркін Олексій Олександрович – доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і підприємництва, Сумський державний університет (вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна).

Захаркин Алексей Александрович – доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і підприємництва, Сумський державний університет (вул. Римського-Корсакова, 2, г. Суми, 40007, Україна).

Zakharkin Oleksii – Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor Department of Finance and Entrepreneurship, Sumy State University (2 Rymskogo-Korsakova Str., 40007 Sumy, Ukraine).

E-mail: o.zoaharkin@finance.sumdu.edu.ua

ResearcherID: I-8518-2018

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9317-252X>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56437682400>

Захаркіна Людмила Сергіївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і підприємництва, Сумський державний університет (вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна).

Захаркина Людмила Сергеевна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і підприємництва, Сумський державний університет (вул. Римського-Корсакова, 2, г. Суми, 40007, Україна).

Zakharkina Liudmyla – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor, Associate Professor Department of Finance and Entrepreneurship, Sumy State University (2 Rymskogo-Korsakova Str., 40007 Sumy, Ukraine).

E-mail: l.zaharkina@finance.sumdu.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1002-130X>

ResearcherID: G-4400-2018

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=36070180000>